

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Wereldeconomie kan niet zonder eigen Veiligheidsraad

De gevolgen van onevenwichtige economische ontwikkelingen kunnen niet meer worden opgelost binnen de bestaande structuren of met de neoliberale agenda voor deregulering en liberalisering die de afgelopen tijd dominant was. Het is tijd het voorstel voor de instelling van een Economische Veiligheidsraad serieus te nemen, dat Nobelprijswinnaar Joseph Stiglitz nieuw leven heeft ingeblazen.

door *Robert Went*

De auteur is econoom, wetenschappelijk medewerker bij de WRR en *research associate* aan de Amsterdam School of Economics van de UvA. E-mail: went@wrr.nl

De stelling dat onze internationale orde te complex, slecht gecoördineerd en weinig effectief is, is nauwelijks controversieel. Landen zijn steeds meer met elkaar verweven geraakt en van elkaar afhankelijk bij grensoverschrijdende problemen zoals financiële instabiliteit en klimaatverandering, maar de structuren en instellingen die na de Tweede Wereldoorlog ontstonden passen niet meer bij de huidige verhoudingen en uitdagingen. Meanderend van crisis naar crisis improviseert de internationale gemeenschap op ad-hocbasis naar antwoorden op grensoverschrijdende problemen, maar een coherent *global governance*-systeem is ver te zoeken. De huidige wereldwijde economische crisis biedt vreemd genoeg echter kansen om daar verandering in te brengen.

GLOBALISERING VOORBIJ DE EUFORIE

De meeste economen en beleidsmakers beschouwden de economische globaliseringsgolf tijdens de jaren tachtig en negentig als onvoorwaar-

delijk positief, maar die jubelstemming duurde niet lang. De financiële crisis ('Azië-crisis') van 1997 toonde de risico's van grotere economische openheid en toegenomen interdependenties tussen landen en sectoren. En de 'Battle of Seattle' die op 30 november 1999 werd UITGEVOCHTEN bij de ministeriële conferentie van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) bracht de ongerustheid en onvrede tot uiting bij onder andere vakbonden, ngo's, studenten en religieuze groepen (Jubilee 2000) over de structuur en het functioneren van de wereldeconomie. Sindsdien is er meer aandacht gekomen voor de architectuur van het internationale economische en financiële stelsel, onder de erkenning dat globalisering geen fataliteit is maar (her) vormbaar, en – zoals de geschiedenis laat zien – zelfs omkeerbaar.¹

Een belangrijk initiatief werd genomen door de International Labour Organization (ILO). Deze tripartiete organisatie met een staat van dienst sinds 1919, haalde in 2001 internationale prominenten bij elkaar – onder andere Deepak Nayyar, Hernando de Soto, Joseph Stiglitz, en John Sweeney – om onderzoek te doen naar

*De spelregels van
globalisering bevoordelen
vooral de rijke landen*

de sociale gevolgen van globalisering. Die commissie kwam op basis van onderzoek in 73 landen tot de conclusie dat de sociale dimensie van globalisering veel te wensen overlaat, zoals onder andere blijkt

uit het feit dat de sociale verschillen binnen en tussen landen toenemen.² Globalisering heeft weliswaar landen geholpen meer goederen en diensten te produceren, maar daar is lang niet iedereen beter van geworden.

De door de ILO aan het werk gezette deskundigen concludeerden dat de spelregels van globalisering vooral de rijke landen bevoordelen; dat globalisering de dominantie bevordert van materiële waarden boven andere bekommernissen, zoals het milieu; dat globalisering leidt tot inperking van de soevereiniteit en daarmee tot ondermijning van de democratie in ontwikkelingslanden, die minder ruimte krijgen voor eigen keuzes; en dat globalisering in zowel arme als rijke landen veel verliezers kent. Volgens de commissie moet globalisering daarom beter georganiseerd worden met grotere ruimte voor nationale beleidskeuzes, zodat landen bedrijvigheid kunnen stimuleren, werkgelegenheid kunnen scheppen, armoede kunnen verminderen, en gender-gelijkheid kunnen bevorderen. De coherentie tussen sociaal en economisch beleid dient daartoe te worden vergroot.³

De ervaringen in de jaren daarna maken de vraag naar de organisatie van en controle over de wereldeconomie nog urgenter. Landen als China, India en Vietnam, die zich slechts geconditioneerd hebben opengesteld voor internationale handel, financiële stromen en investeringen, kenden

DE WASHINGTONCONSENSUS

De term ‘Washingtonconsensus’ werd in 1989 gemunt door John Williamson voor het pakket van beleidsvoorschriften dat door in Washington gevestigde instituties als de Wereldbank, het IMF en het Amerikaanse Ministerie van Financiën standaard werd voorgeschreven aan landen die door een economische crisis waren getroffen. Tot de kernpunten behoren onder andere fiscale discipline, een concurrerende valutakoers, openheid voor directe buitenlandse investeringen, handelsliberalisering, privatisering en deregulering. Sinds het einde van de jaren tachtig is dit hervormingspakket veelvuldig door internationale financiële instellingen en rijke landen gepropageerd voor ontwikkelingslanden, of hun opgedrongen.

Het probleem met de Washingtonconsensus was niet zozeer dat er van die onlogische zaken in staan, hoewel de neoliberale tijdgeest er stevig in doorklinkt. Niet alle tien punten zijn echter in alle landen (even hard) nodig of belangrijk: een succesland als Zuid-Korea zou een 5 scoren op het totaal van 10, en Taiwan wellicht een 6.⁷ Ook kunnen de deskundigen het hartgrondig met elkaar oneens zijn over de invulling in concrete situaties; er bestaat immers geen hard criterium om te bepalen hoeveel privatisering of deregulering optimaal is in land X of Y? Tot slot, maar niet het minst belangrijk, vallen veel relevante zaken buiten de ‘consensus’, zoals duurzame ontwikkeling, democratisering, en een egalitaire inkomensverdeling. Een taskforce van het Initiative for Policy Dialogue vatte de problemen met de Washingtonconsensus onlangs als volgt samen: te beperkte doelen (focus op prijsstabiliteit), te weinig instrumenten (nadruk op monetair en fiscaal beleid), en een excessieve focus op markten.⁸

groecijfers waar landen die braaf de recepten van de cheerleaders van globalisering volgden — codewoord: ‘Washingtonconsensus’ (zie kader) — alleen maar van konden dromen.⁴ En de mondiale crisis die volgde op de subprime crisis die augustus 2007 uitbrak in de Verenigde Staten (en niet zoals in 1982 in Latijns-Amerika, of zoals in 1997 in Azië) heeft de wereld geconfronteerd met de fragiliteit van globalisering, de tekortkomingen van niet adequaat gereguleerde financiële markten, en de systeemrisico’s van de enorme mondiale onbalans tussen besparingen en bestedingen.⁵

Deze problemen kunnen niet meer opgelost worden binnen de bestaande structuren of met de bekende neoliberale agenda voor deregulering en liberalisering die de afgelopen tijd dominant was. Tektonische veranderingen in de mondiale configuratie van invloed en macht hebben geleid tot een multipolaire wereld waarin niet langer één supermacht de dienst kan uitmaken. Het grotere gewicht van Brazilië, Rusland, India, China (de BRIC-landen) en andere ontwikkelingslanden heeft er inmiddels al toe geleid dat de G20 de rol heeft overgenomen van de allang niet meer representatieve G7/G8. En na afloop van de top van Londen van die G20, 2 april 2009, hebben nu ook de Amerikaanse president Obama en de Britse premier Brown de Washingtonconsensus officieel ten grave gedragen.⁶

GLOBAL GOVERNANCE

In de oorspronkelijke Washingtonconsensus was nauwelijks aandacht voor *governance*, het gedrag van publieke instituties. Dat is sindsdien veranderd, maar *governance* is niet alleen van belang in landen maar ook voor de wereldeconomie als geheel. De wereld is immers sociaal, economisch en cultureel steeds meer een *global village* geworden, terwijl de politieke integratie ver is achtergebleven bij economische globalisering. De Indiase premier Singh sloeg wat dat betreft de spijker op zijn kop toen hij stelde dat '[i]n this age of globalisation we have a global economy but it is not supported by a global polity to provide effective governance'. De *Financial Times* (24 oktober 2008) wees op de gevolgen van dit *global governance*-tekort voor beleidscoördinatie tegen de gevolgen van de crisis: 'Economics and finance may be global, but politics is still local. [...] Globalisation now co-exists, and often collides, with rising nationalism'.⁹

Het begrip *global governance* werd in 1995 gemunt door de Commission on Global Governance (CGG) in het rapport *Our Global Neighbourhood*. Dit eminente gezelschap was bij elkaar gehaald vanuit de dubbele constatering dat internationale ontwikkelingen — sleutelmoment: de val van de Berlijnse muur in 1989 — unieke nieuwe kansen boden op meer mondiale samenwerking om vrede, duurzame ontwikkeling en democratie te bevorderen, maar dat die mogelijkheden onvoldoende benut dreigden te worden door acties (of juist het gebrek daaraan) van regeringen en de Verenigde Naties — denk aan de Golfoorlog, etnische zuiveringen op de Balkan, bruut geweld in Somalië en genocide in Rwanda. *Global governance* werd door deze commissie neergezet als een vrij los begrip om processen van mondiale besluitvorming te duiden, en uitdrukkelijk niet als een wereldregering.¹⁰

Denk bij *global governance* dus niet aan een organisatie of structuur, maar

aan processen met een variabele geometrie, waarmee conflicterende belangen geacommodeerd kunnen worden en waardoor coöperatieve actie kan ontstaan. *Global governance* is in feite ‘governance without government’, waarin formele instituties en regimes met legitimiteit en de mogelijkheid van handhaving een belangrijke rol spelen, maar informele arrangementen ook. Internationale samenwerking is niet langer alleen een kwestie van intergouvernementele relaties tussen staten, maar ook van (netwerken van) niet-gouvernementele organisaties (ngo’s), bewegingen van burgers, transnationale ondernemingen, de academische wereld, en de massamedia.¹¹

EEN NIEUW OUD IDEE IN DE HERKANSING

Our Global Neighbourhood was indertijd een belangrijk rapport, maar is in het licht van wat we de afgelopen jaren hebben meegemaakt en inmiddels (zouden kunnen en moeten) weten nog steeds uiterst actueel. De huidige crisis drukt ons hardhandig op het feit dat de mondiale economische *governance* schromelijk tekortschiet, met grote maatschappelijke gevolgen in zowel rijke als ontwikkelingslanden.¹² Dat had anders kunnen lopen als gehoor was gegeven aan het voorstel dat de Commission on Global Governance vijftien jaar geleden deed voor een Economische Veiligheidsraad als mondiaal forum om ‘leiderschap te bieden op economisch, sociaal en milieugebied’.

Dit idee is opnieuw naar voren geschoven door een commissie van internationale deskundigen die onder leiding van Nobelprijswinnaar Joseph Stiglitz voorstellen heeft uitgewerkt voor de speciale Algemene Vergadering van de VN over de financiële en economische crisis in juni 2009. Een van de ‘diepgaande hervormingen om het internationale handels- en financiële systeem aan te passen aan de behoeften en veranderde condities van de eenentwintigste eeuw’ die deze commissie bepleit, is de instelling van een ‘mondiale economische coördinatieraad’.¹³

De crisis van de jaren dertig, waarin protectionisme hoogtij vierde en landen problemen probeerden af te wentelen op hun burens, leidde tot de breed gedeelde conclusie dat zoiets nooit meer mocht gebeuren. Dat resulteerde aan het einde van de Tweede Wereldoorlog in de oprichting van de Bretton Woods-instituties de Wereldbank en het IMF (1944). Hier kwam iets later het VN-systeem bij, maar dat is op economisch en sociaal terrein nooit helemaal uit de verf gekomen. De economische en sociale raad (Ecosoc) die in januari 1946 voor het eerst bijeenkwam, was bedoeld als coördinerend orgaan voor economisch en sociaal beleid, maar het IMF en de Wereldbank hebben zich, anders dan bijvoorbeeld de ILO, ondanks uitnodigingen daartoe nooit onder de paraplu van Ecosoc willen scharen. Onder auspiciën

van de huidige Ecosoc verschijnen belangwekkende rapporten en studies en worden relevante initiatieven genomen, maar het orgaan Ecosoc is niet veel meer dan een vrijblijvend discussieforum.

Kemal Derviş, tot voor kort de hoogste man bij het UNDP, kwam in 2005 met interessante nieuwe voorstellen voor de instelling en samenstelling van een economische en sociale Veiligheidsraad van de VN, met als belangrijkste taak meer samenhang en coördinatie in het mondiale economische en sociale beleid tot stand te brengen.¹⁴ En tijdens de huidige crisis hebben zowel de Duitse bondskanselier Merkel als de Franse president Sarkozy wel eens geopperd om zoiets als een economische Veiligheidsraad in te stellen. Dat voorstel ligt nu ook formeel op tafel bij de VN — ondanks alles de enige G192 — omdat de commissie van Stiglitz pleit voor het instellen van een gekozen en representatieve Global Economic Coordination Council, die binnen de VN een even gewichtige plaats zou moeten krijgen als de Algemene Vergadering en de Veiligheidsraad.

De nieuwe ‘Mondiale Economische Coördinatieraad’ die nu aan de wereldgemeenschap wordt voorgesteld zou als ‘democratisch representatief alternatief voor de G20’ staatshoofden en regeringsleiders elk jaar bijeen moeten brengen om ontwikkelingen op economisch, sociaal en ecologisch gebied te bespreken en daar leiding aan te geven, de consistentie en coherentie te bevorderen tussen de beleidsdoelen van belangrijke internationale organisaties, en bij te dragen aan de consensusvorming onder regeringen over effectieve en efficiënte oplossingen voor globale economische *governance* vraagstukken. Relevante internationale instituties — denk aan de ILO, het IMF, de Wereldbank, en de WTO — zouden deel moeten nemen aan dit nieuwe orgaan en er ondersteuning aan dienen te verlenen.¹⁵

Ronduit origineel is het idee van de commissie-Stiglitz om het werk van de nieuwe Raad en de Algemene Vergadering van de VN te laten ondersteunen door een panel dat is gemodelleerd naar het succesvolle IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). Specialisten uit alle delen van de wereld zouden in dit nieuwe panel samenwerken om langetermijntrends en belangrijke ontwikkelingen voor de wereldbevolking te volgen en te analyseren, problemen in de mondiale economische en financiële architectuur te identificeren, en beleidsaanbevelingen en mogelijk opties aan te dragen voor coherent internationaal optreden.

EEN NIEUWE BALANS TUSSEN NATIONAAL EN GLOBAAL

Econoom Arvind Subramanian, die lange tijd voor het IMF werkte en nu onder andere verbonden is aan het Peterson Institute for International Economics en Center for Global Development, merkte op dat de huidige

financiële crisis in de VS en veel andere rijke landen tot fundamentele vragen heeft geleid over het kapitalisme en de regulering van de financiële sector daarbinnen — de *Financial Times* organiseerde in haar kolommen een maandenlange discussie over ‘The future of capitalism’, waar leidende

De ideologische claim dat globalisering nog maar één soort beleid toelaat is in de praktijk allang ontkracht

internationale economen en andere intellectuelen aan deelnamen. Het is opvallend dat zulke discussies in ontwikkelingslanden niet of nauwelijks gevoerd worden, aldus Subramanian.¹⁶ Hij wijt dit niet alleen aan het feit dat de huidige crisis in de VS is begonnen, maar ook aan de

grotere rol die de staat is blijven spelen in meer succesvolle ontwikkelingslanden als China en India, juist ook in de financiële sector.

De ideologische claim dat globalisering nog maar één soort beleid toelaat zonder ruimte voor nationale of regionale invullingen is in de praktijk allang ontkracht, bijvoorbeeld door landen (waaronder Maleisië) die tegen alle internationale adviezen in tijdens de Azië-crisis van 1997 met succes controles op grensoverschrijdend kapitaalverkeer invoerden. In de huidige crisis blijkt opnieuw dat Margaret Thatchers adagium ‘There is no alternative’ (Tina) geen hout snijdt en dat er nog steeds keuzes gemaakt kunnen worden. Dat zal ook gebeuren, nu de komende tijd in veel landen de grens tussen staat en markt opnieuw gedefinieerd zal moeten worden, niet alleen voor de financiële sector. Van een zekere renationalisering van beleid is in veel landen nu al sprake, dus ook over de balans tussen nationaal beleid en globalisering komen fundamentele vragen en opties op de agenda.¹⁷

Welke keuzes daarbij uiteindelijk ook gemaakt worden, autarkie is geen optie. In alle gevallen zijn internationale coördinatiemechanismen nodig om interdependenties te managen, grensoverschrijdende problemen op te lossen, en af te spreken hoe nationale staten voldoende beleidsruimte krijgen voor het oplossen van problemen die de reeds gerealiseerde globalisering met zich meebrengt. Crises kunnen ingrijpende gevolgen hebben voor heel veel mensen — wat we nu ook zien gebeuren — maar bieden vaak ook nieuwe kansen. Als de huidige bezinning op de oorzaken van de financiële en economische crisis ruimte biedt voor nieuwe initiatieven zoals van de commissie-Stiglitz om tekortkomingen in de mondiale economische *governance*-structuur te repareren, wordt de wereld van morgen effectiever en representatiever georganiseerd om vorm en inhoud te geven aan mondiale ontwikkeling en landen en bevolkingen daarin hun eigen keuzes te laten maken. En om over nationale grenzen heen de nieuwe problemen en uitdagingen tegemoet te kunnen treden die op ons pad komen.

Literatuur

- Commission on Global Governance (CGG), *Our Global Neighbourhood*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Davies, James, Susanna Sandström, Anthony Shorrocks en Edward Wolff, *Estimating the Level and Distribution of Global Household Wealth*. UNU-WIDER Research Paper nr. 2007/77, 2007.
- Department for International Development (DFID), *DFID Horizon Scan. The Long-Term Context for Development: 2008*. Londen: DFID, 2009.
- Derviş, Kemal. *A Better Globalization. Legitimacy, Governance, and Reform*. Washington, D.C.: Center for Global Development, 2005.
- Findlay, Ronald, en Kevin H. O'Rourke, *Power and Plenty. Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium*. Princeton: Princeton University Press, 2007.
- G20, 'The Global Plan for Recovery and Reform', 2 april 2009, beschikbaar op www.londonsummit.gov.uk/resources/en/PDF/final-communicue.
- Jacobs, Didier, *Global Democracy. The Struggle for Political and Civil Rights in the 21st Century*. Nashville: Vanderbilt University Press, 2007.
- Mahbubani, Kishore, 'Why Asia stays calm in the storm', *Financial Times*, 29 oktober 2008.
- Milanovic, Branko, *Worlds Apart. Measuring International and Global Inequality*. Princeton: Princeton University Press, 2005.
- Milanovic, Branko, 'An even higher global inequality than previously thought. A note on global inequality calculations using the 2005 ICP results'. Eerste versie, 28 december 2007, beschikbaar op <http://siteresources.worldbank.org/INTDECINEQ/Resources/GlobalInequality.pdf>.
- Moatti, Sandra, 'Le nouveau Bretton Woods attendra', *Alternatives Economiques*, nr. 280 (mei 2009), 53-57.
- National Intelligence Council (NIC), *Global trends 2025. A transformed world*. NIC, 2008, beschikbaar op http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf.
- Ocampo, José Antonio, en Rob Vos (red.), *Uneven Economic Development*. Londen: Zed Books, 2008.
- Rodrik, Dani, *One Economics, Many Recipes. Globalization, Institutions, and Economic Growth*. Princeton: Princeton University Press, 2007.
- Serra, Narcís, Shari Spiegel en Joseph E. Stiglitz, 'Introduction. From the Washington Consensus Towards a New Global Governance', in: Narcís Serra en Joseph E. Stiglitz (red.), *The Washington Consensus Reconsidered. Towards a New Global Governance* (pp. 3-13). Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Stiglitz, Joseph E., José Antonio Ocampo, Shari Spiegel, Ricardo Ffrench-Davis en Deepak Nayyar, *Stability with Growth. Macroeconomics, Liberalization, and Development*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Subramanian, Arvind, 'Coupled economies, Decoupled Debates', *Business Standard*, 30 april 2009, beschikbaar op www.business-standard.com/india/news/arvind-subramanian-coupled-economies-decoupled-debates/356568.
- Toye, John, en Richard Toye, *The UN and Global Political Economy. Trade, Finance, and Development*. United Nations Intellectual History Project Series. Indianapolis: Indiana University Press, 2004.
- United Nations (UN), 'Recommendations by the Commission of Experts of the President of the General Assembly on reforms of the international monetary and financial system', A/63/xxx, 19 maart 2009, beschikbaar op www.un.org/ga/president/63/letters/recommendationExperts200309.pdf.
- United Nations Conference on Trade and Development (Unctad), *The Global Economic Crisis. Systemic Failures and Multilateral Remedies*. Geneve: Unctad, 2009.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN-Desa), 'Background Note on The Global Financial and Economic Crisis, Its Impact on Development, and how the World Should Respond', maart 2009, beschikbaar op

- www.un.org/ga/president/63/interactive/financialcrisis/desabackground.pdf.
- Weisman, Jonathan, en Alistair MacDonald, 'Obama, Brown Strike Similar Notes on Economy', *The Wall Street Journal*, 3 april 2009, beschikbaar op <http://online.wsj.com/article/SB123871661163384723.html>.
- Went, Robert, 'Hoe verder met globalisering?', *Bestuurskunde* 17 (2008), nr. 4, 46-54.
- Williamson, John (red.), *Latin American Adjustment. How Much Has Happened?* Washington, D.C.: Institute for International Economics, 1990.
- Wolf, Martin, *Fixing Global Finance*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 2008.
- World Commission on the Social Dimension of Globalization, *A Fair Globalization. Creating Opportunities for All*. Genève: ILO, 2004.
- Noten*
-
- 1 Findlay en O'Rourke 2007.
 - 2 Zie over inkomensverschillen bijv. het werk van Branko Milanovic (2005, 2007), onderzoeker bij de Wereldbank, en de geactualiseerde versie van *The World Economic and Social Survey 2006* van het Department for Economic and Social Affairs (DESA) van de VN (Ocampo en Vos 2008). Zie over vermogensverschillen bijv. de studie van het World Institute for Development Economics Research (WIDER) van de universiteit van de VN (Davies e.a. 2007).
 - 3 World Commission on the Social Dimension of Globalization 2004.
 - 4 Rodrik 2007.
 - 5 Moatti 2009; Unctad 2009; Wolf 2008.
 - 6 DFID 2009; G20 2009; National Intelligence Council 2008; Weisman en MacDonald 2009.
 - 7 Rodrik 2007.
 - 8 Stiglitz e.a. 2006; Toye en Toye 2004; Williamson 1990.
 - 9 Mahbubani 2008; Serra e.a. 2008.
 - 10 CGG 1995.
 - 11 CGG 1995; Jacobs 2007.
 - 12 Unctad 2009; UN-Desa 2009.
 - 13 UN 2009.
 - 14 Derviş 2005.
 - 15 UN 2009; UN-Desa 2009.
 - 16 Subramanian 2009.
 - 17 Went 2008.